

Ken uw doelgroep

Burgers met onvoldoende basisvaardigheden in 's-Hertogenbosch

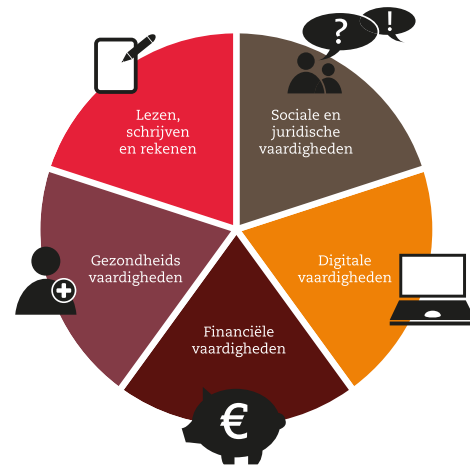
Onze maatschappij is sterk in transitie, op vele vlakken. Veranderingen gaan snel en vooruitzichten zijn onzeker en complex. Deze ontwikkelingen vragen veel van burgers. Van hen wordt verwacht dat ze zelfredzaam zijn en volwaardig participeren in de samenleving, nu én in de toekomst. Om de ontwikkelingen te kunnen volgen moeten burgers over meer kennis, vaardigheden en flexibiliteit beschikken dan voorheen. Een grote groep mensen mist echter nu al de aansluiting met maatschappelijke ontwikkelingen, kan niet goed meedoen in de digitale netwerksamenleving en heeft onder meer een afstand tot de arbeidsmarkt.

Veel Nederlanders beschikken over onvoldoende basisvaardigheden om (volwaardig) te kunnen deelnemen aan deze huidige samenleving. Onder basisvaardigheden verstaan we taal- en rekenvaardigheden, maar ook aan digitale, financiële, sociale en juridische, en gezondheidsvaardigheden (de zogenaamde 'schijf van vijf').

In deze factsheet wordt gekeken naar burgers met onvoldoende taal-, digitale, gezondheids- en financiële vaardigheden in de gemeente 's-Hertogenbosch. Sociale en juridische vaardigheden worden niet meegenomen, omdat deze minder worden beschouwd als 'kernvaardigheden'. Daarnaast zijn over deze vaardigheden nauwelijks harde gegevens beschikbaar.

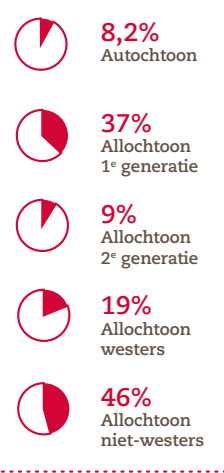
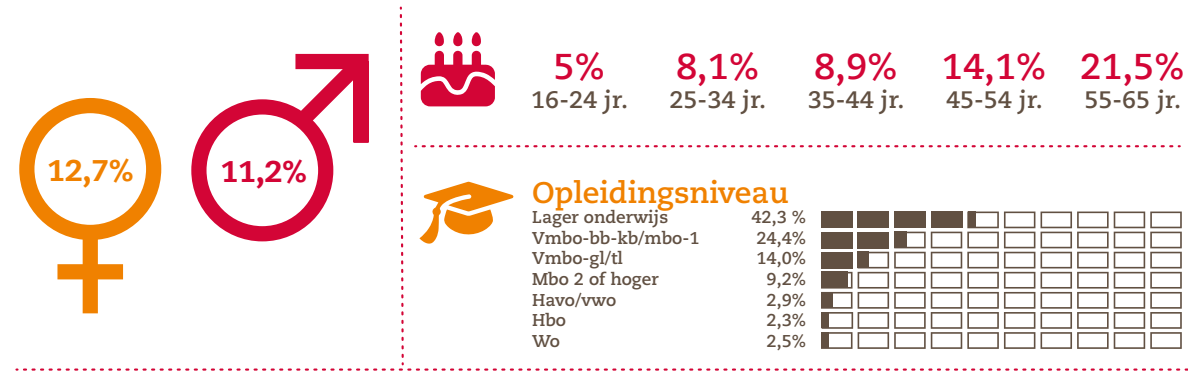
Lezen en schrijven

Ongeveer 1 op de 9 Nederlanders tussen de 16 en 65 is laaggeletterd (11,9%). In totaal komt dit neer op 1,3 miljoen mensen. Indien ook de doelgroep 65+ wordt meegenomen, komen er naar schatting nog eens 600.000 laaggeletterden bij. Het aantal laaggeletterden in Nederland groeit bovendien nog steeds.¹

LAAGGELETTERDEN IN NEDERLAND 16-65 jaar

Hieronder wordt cijfermatig weergegeven in hoeverre laaggeletterdheid voorkomt binnen diverse (bevolkings)groepen in Nederland.

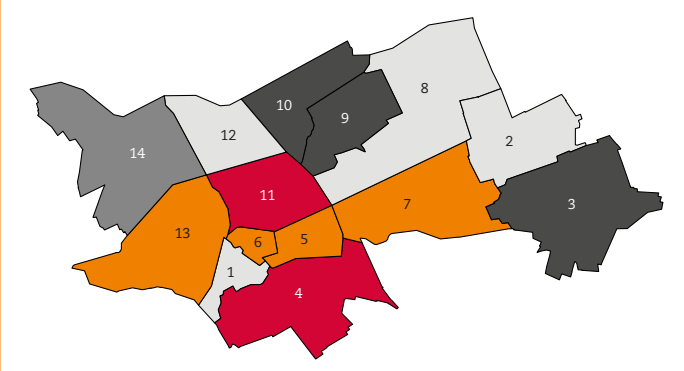
Definitie laaggeletterdheid

Laaggeletterdheid is een overkoepelende term voor mensen die grote moeite hebben met lezen en schrijven. Een laaggeletterde is iemand met taalniveau 1F (het niveau waarmee een kind de basisschool hoort te verlaten) of lager. Dit houdt in dat een laaggeletterde wel een beetje kan lezen en schrijven, maar hier in het dagelijks leven (grote) moeite mee heeft. Laaggeletterden zijn geen analfabeten, want die kunnen helemaal niet lezen en schrijven, zelfs niet een beetje.

Laaggeletterdheid in de gemeente 's-Hertogenbosch

In 's-Hertogenbosch wonen in totaal circa 15.300 laaggeletterden. Tussen de 8 en 11% van de 16 t/m 65-jarigen is laaggeletterd.² Dit komt neer op circa 9.700 laaggeletterden. Daarnaast is meer dan een vijfde van de leeftijdsgroep 65-plussers laaggeletterd. Dit zijn circa 5.600 Bosschenaren. Ten opzichte van het landelijke percentage (11,9%), scoort 's-Hertogenbosch iets lager. Ook ten opzichte van de provincie Noord-Brabant (10,6%) kent 's-Hertogenbosch een iets lager aantal laaggeletterden.

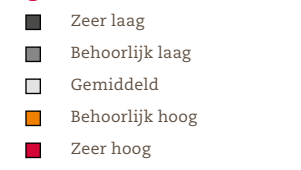
Onderstaande figuur toont in welke wijken en/of kernen binnen 's-Hertogenbosch een over- of ondervertegenwoordiging van laaggeletterden is.

Wijken/kernen

- 1. Binnenstad
2. Nuland
3. Vinkel
4. Zuidoost
5. Graafsepoort
6. Muntel en Vliert
7. Rosmalen-Zuid
8. Rosmalen-Noord
9. De Groote Wielen
10. Empel
11. Noord
12. Maaspoort
13. West
14. Engelen

Kans op laaggeletterde inwoners

Verklaring oververtegenwoordiging laaggeletterden in gebieden in 's-Hertogenbosch

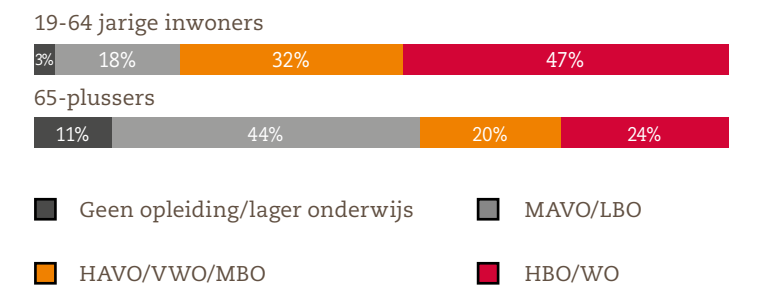
Uit wetenschappelijk onderzoek is bekend dat de mate van geletterdheid op een voorspelbare manier samenhangt met demografische en sociaaleconomische kenmerken. Denk bijvoorbeeld aan opleidingsniveau, leeftijd, arbeidsmarktstatus, geslacht, opleidingsrichting, beroepsprestige en land van herkomst. Omdat gemeenten, wijken en (dorps)kernen van elkaar verschillen wat betreft demografie en sociaaleconomische structuur, komt laaggeletterdheid in bepaalde gebieden vaker voor.

Een belangrijke verklaring voor de oververtegenwoordiging van laaggeletterden in specifiek West en Noord is het relatief hoge percentage inwoners met een migratieachtergrond (resp. 35% en 29%). Een kwart van de inwoners van West en 18% van de inwoners van Noord heeft een niet-westerse achtergrond. Dat is noemenswaardig, aangezien onder mensen met een niet-westerse migratieachtergrond vaker laaggeletterdheid voorkomt dan onder mensen met een westerse migratieachtergrond. Ter vergelijking: in Nederland heeft 22% van de inwoners een migratieachtergrond, in Noord-Brabant is dat 18% en in de gemeente 's-Hertogenbosch is het percentage 20%.

Non-participatie op de arbeidsmarkt vormt een belangrijke verklaring voor het hogere percentage laaggeletterden in Zuidoost, Graafsepoort, Noord en West: resp. 20%, 20%, 21% en 18% van de potentiële beroepsbevolking in deze wijken participeert niet op de arbeidsmarkt. In 2016 ontving 14% van de potentiële beroepsbevolking in Nederland een uitkering (bijstands-, werkloosheids- of arbeidsongeschiktheidsuitkering). Het provinciale percentage ligt op 13 en in de gemeente 's-Hertogenbosch participeert 15% niet op de arbeidsmarkt. Ook in Muntel/Vliert (17%) en Rosmalen-Zuid (16%) ligt het percentage non-participatie boven het gemeentelijke percentage.

In 's-Hertogenbosch is 45% van de inwoners 45 jaar of ouder. Landelijk ligt dit op 46% en in Noord-Brabant is 48% van de inwoners 45 jaar of ouder. Binnen de gemeente wordt Rosmalen-Zuid gekenmerkt door een relatief oudere populatie (55%). Dit is een belangrijke verklaring voor het feit dat er in Rosmalen-Zuid een oververtegenwoordiging is van laaggeletterden binnen de gemeente.

Het aantal laagopgeleiden onder de 19 tot 65-jarige inwoners in 's-Hertogenbosch (21%) is iets lager dan het percentage in de regio Hart voor Brabant (23%).³ Onder de 65-plussers uit 's-Hertogenbosch is het aantal inwoners dat geen opleiding of een mavo/lbo-opleiding heeft genoten (55%) ook lager dan in de regio (60%).

Binnen de gemeente 's-Hertogenbosch wonen in de wijken Zuidoost en Noord verhoudingsgewijs de meeste laaggeletterden. Ook in West, Graafsepoort, Rosmalen-Zuid en Muntel/Vliert wonen verhoudingsgewijs bovengemiddeld veel laaggeletterden. Met name De Groote Wielen, Empel en Vinkel, maar ook Engelen worden juist gekenmerkt door relatief weinig laaggeletterden.

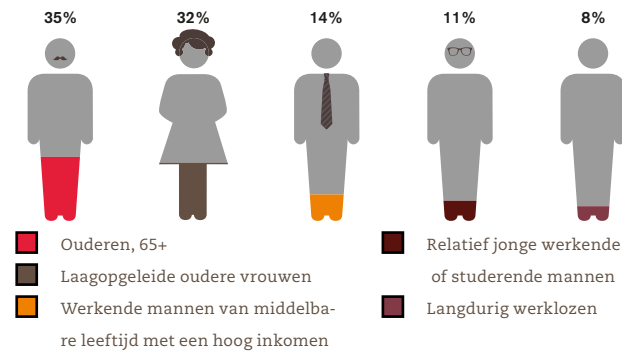
Digitale vaardigheden

Digitale vaardigheden zijn vaardigheden die nodig zijn om met ICT en digitale toepassingen om te kunnen gaan. Ze worden ook wel computer- en internetvaardigheden genoemd. In de literatuur worden vijf typen digitale vaardigheden onderscheiden met een oplopende moeilijkheidsgraad:

- Operationele vaardigheden, de zogenoemde 'knoppenkennis'. Bijvoorbeeld het bedienen van een browser, het kunnen zoeken met een zoekmachine en het invullen en versturen van online formulieren;
- Formele vaardigheden: kunnen navigeren op een website, het behouden van de oriëntatie tijdens het navigeren op een website en tussen verschillende websites;
- Informatievaardigheden: gericht informatie zoeken in computerbestanden en op het internet, en het selecteren en evalueren van deze informatie
- Communicatievaardigheden: het kunnen communiceren met anderen op het internet, bijvoorbeeld door online identiteiten aan te nemen en meningen uit te wisselen;
- Strategische vaardigheden: de capaciteit om computers en het internet als middel te gebruiken voor een bepaald persoonlijk of professioneel doel.

Ongeveer 1 op de 5 Nederlanders tussen de 16 en 75 jaar beschikt over een laag niveau van digitale vaardigheden.⁴ Daarnaast maakt circa 5% geen gebruik van het internet en/of is geheel niet digitaal vaardig.

Er zijn in Nederland vijf groepen te onderscheiden die gemiddeld gezien relatief vaak onvoldoende digitaal vaardig zijn:⁵

Deze groepen laten zien dat er op het vlak van digitale vaardigheden geen sprake is van een generatieprobleem dat zal uitfaseren.

Verband met laaggeletterdheid

Naast deze vijf groepen zijn laaggeletterden ook vaker digitaal niet-zelfredzaam.⁶ Laaggeletterden hebben 3 keer meer kans om onvoldoende digitaal vaardig te zijn dan niet-laaggeletterden. Informatie kunnen lezen, begrijpen en gebruiken is een belangrijke randvoorwaarde bij de ontwikkeling van digitale vaardigheden.

Onvoldoende digitaal-vaardigen in de gemeente 's-Hertogenbosch

Naar verwachting beschikken ruim 23.000 inwoners van 's-Hertogenbosch tussen de 16 en 75 jaar over lage digitale vaardigheden. Daarnaast maken bijna 6.000 inwoners geen gebruik van het internet en/of zijn geheel niet digitaal vaardig.

Gezondheidsvaardigheden

Gezondheidsvaardigheden zijn vaardigheden die je nodig hebt om goed te kunnen omgaan met je gezondheid en ziekte. Het gaat hierbij om het verkrijgen, begrijpen en gebruiken van informatie over gezondheid bij het nemen van beslissingen gerelateerd aan gezondheid. Er zijn drie niveaus van gezondheidsvaardigheden:

- functionele vaardigheden: basale kennis van gezondheid door het lezen, schrijven en begrijpen van informatie;
- interactieve vaardigheden: het vermogen vragen te kunnen stellen en actief informatie te zoeken;
- kritische vaardigheden: informatie over ziekte en gezondheid analyseren en toepassen.

Uit Europees onderzoek blijkt dat 28,7% van de Nederlandse bevolking (16 jaar en ouder) lage gezondheidsvaardigheden heeft.⁷

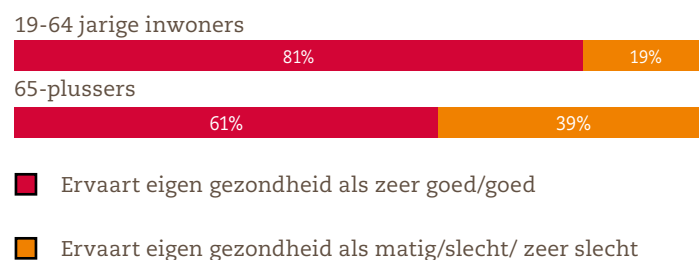
Lage gezondheidsvaardigheden hangen samen met slechtere gezondheidsuitkomsten: een minder goede gezondheid (zowel fysiek als mentaal) en een grotere kans op vroegtijdig overlijden. Vooral chronisch zieken, mensen met een lage opleiding, mensen met financiële problemen en mensen boven de 75 jaar hebben vaak beperkte gezondheidsvaardigheden.

Verband met laaggeletterdheid

Ook laaggeletterden hebben vaak beperkte gezondheidsvaardigheden. Het kost hen moeite om informatie over hun ziekte te begrijpen en hun weg te vinden in de zorg. Studies laten ook overwegend een negatief verband zien tussen geletterdheid en verschillende gezondheidsuitkomsten: laaggeletterden hebben een verminderde (ervaren) fysieke en mentale gezondheid, een grotere kans om eerder te sterven, maken vaker gebruik van huisartsen- en ziekenhuiszorg, en maken minder vaak gebruik van preventieve zorg en nazorg.⁸

Burgers met onvoldoende gezondheidsvaardigheden in de gemeente 's-Hertogenbosch

In de gemeente 's-Hertogenbosch wonen naar verwachting ruim 36.000 burgers met lage gezondheidsvaardigheden. In onderstaande figuur is te zien hoe de inwoners van 's-Hertogenbosch hun gezondheid werkelijk ervaren. De meerderheid van de inwoners van 's-Hertogenbosch ervaart hun gezondheid als goed tot zeer goed. Desondanks ervaart 19% van de 19 tot 65-jarige inwoners en 39% van de 65-plussers een (zeer) slechte gezondheid of een gezondheid die getypeerd kan worden als 'gaat wel'.⁹ De gezondheidscijfers van 's-Hertogenbosch zijn voor de 19 tot 65-jarigen iets beter dan gemiddeld in de regio Hart voor Brabant (79% gezonde 19 tot 65-jarigen). De 65-plussers van 's-Hertogenbosch voelen zich daarentegen gemiddeld genomen iets minder gezond in vergelijking tot de regio (63% gezonde 65-plussers).

Financiële vaardigheden

Financiële vaardigheden gaan over het 'kunnen omgaan met geld'. Het gaat er hierbij om dat mensen zowel op korte als op lange termijn hun financieel beheer op orde hebben. Financiële vaardigheden zijn steeds meer een basisvoorwaarde om zelfstandig te kunnen deelnemen aan de maatschappij. Alles wat we doen, heeft immers een financieel component. Op macroniveau is geld de bloedsomloop van een huishouden. Als mensen geen grip hebben op hun huishoudportemonnee, liggen problematische schulden op de loer. Als mensen niet zijn voorbereid op financiële tegenvallers, kunnen zij door (on)verwachte gebeurtenissen - zoals een echtscheiding, het krijgen van kinderen, verlies van een baan, ziekte of ongevallen - in financiële problemen belanden.

Betalingsachterstanden komen bij 35% van de Nederlandse huishoudens voor.¹⁰ Een betalingsachterstand hoeft niet direct een probleem te zijn voor de persoon zelf, de schuldeiser en/of de maatschappij. Het Nibud spreekt van betalingsproblemen als betalingsachterstanden uit de privésfeer worden gehaald en de schuldeiser en de maatschappij er kosten voor maken. Van de Nederlandse huishoudens heeft 79% geen, 11% lichte en 10% ernstige betalingsproblemen. Onder ernstige betalingsproblemen vallen onder andere achterstanden van betaling van de huur of hypotheek, loonbeslag of afsluiting van de energie. Personen met betalingsproblemen vertonen ander financieel gedrag en beschikken over minder financiële vaardigheden dan personen zonder betalingsproblemen.

Verband met laaggeletterdheid

Voor laaggeletterden is het een extra grote uitdaging om rekeningen te begrijpen, toeslagen aan te vragen en de administratie bij te houden. Voldoende kunnen lezen en schrijven is een randvoorwaarde om een stabiele financiële situatie te krijgen en te houden. Laaggeletterden zijn dan ook veel vaker langdurig arm dan niet-laaggeletterden. Armoede en laaggeletterdheid gaan hand in hand: 19% van de laaggeletterden leeft ten minste één jaar in zijn of haar leven onder de armoedegrens.¹¹ Ook zijn laaggeletterden oververtegenwoordigd onder de schuldenaren die zich aanmelden bij schuldhulpverlening.¹²

Bronvermelding

- 1 Buisman, M. & Houtkoop, W. (2014). *Laaggeletterdheid in kaart. 's-Hertogenbosch/Utrecht*: ECBO.
- 2 Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (2016). *Regionale spreiding van geletterdheid in Nederland*.
- 3 GGD (2016) *Gezondheidsmonitor Volwassenen en Gezondheidsmonitor Ouderen*.
- 4 Europese Commissie (2017). *Human Capital: Digital Inclusion and Skills. Europe's Digital Progress Report 2017*. In dit Europese onderzoek wordt gekeken naar 4 dimensies van digitale vaardigheden: "information, communication, content-creation and problem-solving". Een persoon met lage digitale vaardigheden voert (beperkte) activiteiten uit op slechts één dimensie, voor de andere dimensies beschikt deze persoon niet over de juiste vaardigheden.
- 5 Gillebaard, H. & Vankan, A. (2013) *De digitale (zelf)redzaamheid van de burger: ondersteuning bij de Digitale Overheid 2017*. Utrecht: Dialogic.
- 6 Baay, P., Buisman, M. & Houtkoop, W. (2015) *Laaggeletterden: achterblijvers in de digitale wereld? Vaardigheden van burgers en aanpassingen door overheden. 's-Hertogenbosch*: ECBO.

Burgers met onvoldoende financiële vaardigheden in de gemeente 's-Hertogenbosch

In de gemeente 's-Hertogenbosch hebben naar verwachting ruim 7.000 huishoudens te kampen met ernstige betalingsproblemen en ruim 7.700 met lichte betalingsproblemen.

In onderstaande tabel is het percentage huishoudens in 's-Hertogenbosch weergegeven dat (langdurig) een laag inkomen heeft. 3% van de huishoudens moet langdurig (4 jaar of langer) rondkomen van een huishoudinkomen tot 101% van het sociaal minimum en 10% van een huishoudinkomen tot 125% van het sociaal minimum. Overigens blijkt uit onderzoek dat de hoogte van het huishoudinkomen niet direct leidt tot een verhoogde kans op financiële problemen, maar het hebben van een uitkering wel, evenals het woningbezit (huurwoning).¹³ Wel hebben huishoudens met een laag inkomen meer moeite met rondkomen. Daarnaast is bekend dat jonge huishoudens, meestal met een inkomen uit arbeid en vaak tweeverdieners, zich relatief vaker in een risicosituatie bevinden.

Percentage huishoudens dat (langdurig) een laag inkomen heeft (2014) (exclusief studenthuishoudens en huishoudens met een onvolledig jaarinkomen) (CBS)

Inkomen tot sociaal minimum	101%		105%		115%		125%	
	Ten minste 1 jaar	4 jaar en langer	Ten minste 1 jaar	4 jaar en langer	Ten minste 1 jaar	4 jaar en langer	Ten minste 1 jaar	4 jaar en langer
's-Hertogenbosch	8	3	10	4	14	7	17	10
N-Brabant	7	2	9	3	13	6	16	9
Nederland	8	3	10	4	14	7	18	10

Meer weten?

Heeft u vragen naar aanleiding van de informatie in deze factsheet? Of wilt u meer weten over de inzet en mogelijkheden die Cubiss biedt bij de versterking van de vijf basisvaardigheden? Neem dan contact op met Ilse Lodewijks, via 06 20 96 00 51 of i.lodewijks@cubiss.nl.

- 7 Pelikan J., Röthlin F., Ganahl K., on behalf of the hls-eu consortium. *Comparative report on health literacy in eight EU member states (The European Health literacy Project HLS-EU 2009-2012)*. Wien, 2012.
- 8 Van der Heide, I. & Rademakers, J. (2015) *Laaggeletterdheid en Gezondheid*. Utrecht: NIVEL. Wien, 2012.
- 9 GGD (2016) *Gezondheidsmonitor Volwassenen en Gezondheidsmonitor Ouderen*.
- 10 Van der Schors, A., Van der Werf, M. & Boer, M. (2016). *Kans op financiële problemen 2016*. Utrecht: Nibud
- 11 Christoffels, I., Baay, P., Bijlsma, I. & Levels, M. (2016) *Over de relatie tussen laaggeletterdheid en armoede. 's-Hertogenbosch*: ECBO.
- 12 Madern, T., Jungmann, N. & Van Geuns, R. (2016) *Over de relatie tussen lees- en rekenvaardigheden en financiële problemen*. Mesis.
- 13 Van der Schors, A., Van der Werf, M. & Boer, M. (2016) *Kans op financiële problemen 2016*. Utrecht: Nibud.